

Jak utworzyć użytek ekologiczny?

stan prawny na 1 września 2022 r.
Paweł Pawlaczyk

Użytki ekologiczne to – wg definicji ustawowej – *„zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kepy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.”*

Ustanowienie użytku ekologicznego od sierpnia 2009 r. następuje **wyłącznie w formie uchwały rady gminy**, określającej nazwę danego obiektu lub obszaru, jego położenie, sprawującego nadzór, szczególnie

cele ochrony, w razie potrzeby ustalenia dotyczące jego czynnej ochrony oraz zakazy właściwe dla tego obiektu, obszaru lub jego części. Uchwała wymaga uzgodnienia z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska. Wprowadzane zakazy należy wybrać spośród wymienionych w art. 45 ustawy o ochronie przyrody. Dawniej (do sierpnia 2009 r.) istniał także tryb ustanawiania użytku ekologicznego w drodze rozporządzenia wojewody, obecnie nie funkcjonujący – niektóre istniejące dziś użytki ekologiczne mają jednak wciąż za podstawę prawną rozporządzenie wojewody.

Rada gminy może również, ale tylko po uzgodnieniu z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska, znieść użytek ekologiczny (także ten utworzony przez wojewodę) w przypadku utraty jego

Akty prawne tworzące użytki ekologiczne, wydane przed dniem 22 stycznia 2001 r., utraciły moc w związku z błędem legislacyjnym w ustawie o zmianie ustawy o ochronie przyrody z 7 grudnia 2000 r. Prawnicy są podzieleni w ocenie konsekwencji tego faktu. Niektórzy uważają, że utrata mocy aktu ustanawiającego oznacza „zniknięcie” odpowiedniego użytku ekologicznego. Inni (w tym prawnicy GDOŚ) uważają, że utworzone przed 2001 r. użytki ekologiczne nadal istnieją (nie zostały przecież zniesione!), ale stały się „zawieszane w próżni legislacyjnej”, np. nie ma dla nich określonych zakazów. Tak czy inaczej, sytuacja wymaga interwencji legislacyjnej, tj. wydania odpowiednich uwał rad gmin w sprawie takich użytków.

Użytki ekologiczne utworzone rozporządzeniami wojewodów lub uchwałami rad gmin po 22 stycznia 2001 roku są bez wątpliwości nadal istniejącymi formami ochrony przyrody (o ile nie zostały zniesione inną uchwałą).

Opisanie gruntu jako „użytek ekologiczny” w planie urządzenia lasu, ewidencji gruntów, planie zagospodarowania przestrzennego itp. nie daje statusu prawnego użytku ekologicznego w sensie ustawy o ochronie przyrody.

wartości, albo w przypadku gdy koliduje on z realizacją inwestycji celu publicznego i nie ma rozwiązań alternatywnych pozwalających na zachowanie użytku. Rada gminy nie ma kompetencji do zlikwidowania użytku w innych przypadkach, niż te dwie sytuacje wyraźnie wymienione w ustawie.

Rada gminy może zmienić własną uchwałę o utworzeniu użytku (np. modyfikując listę zakazów). W stosunku do użytku utworzonego dawniej przez wojewodę, rada gminy może obecnie dokonać zmian przez podjęcie nowej, pełnej uchwały „w sprawie użytku ekologicznego...” (powinna zawierać wszystkie elementy jak przy tworzeniu nowego użytku) w której zapisuje się, że „była ona poprzedzona rozporządzeniem wojewody...”. Z orzecznictwa sądów administracyjnych można wyprowadzić tezę, że także takie uchwały wymagają uzgodnienia z RDOS, choć zdania

prawników na ten temat są podzielone.

Kompetencje rady w tym zakresie **mają charakter władczy i uznaniowy**; tj. rada nie ma obowiązku utworzenia użytku (choćby nawet spełnione były kryteria ustawowe). Jak każda uchwała, utworzenie lub nieutworzenie użytku będzie zależeć od wyniku głosowania w radzie. Nie można odwołać się od negatywnego rozstrzygnięcia rady. Z drugiej strony, władza rady w tym zakresie obejmuje także ingerencję w prawo własności – rada gminy może utworzyć użytek nie tylko na gruntach gminy, ale także na gruncie innej własności – np. Lasów Państwowych, Agencji Nieruchomości Rolnych albo nawet na gruncie prywatnym. Użytek może być utworzony nawet wyraźnie wbrew woli

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej chroni własność, w szczególności w art. 64 ust. 3 mówi, że własność może być ograniczona tylko ustawą. Podnoszone bywają więc wątpliwości, czy utworzenie przez gminę formy ochrony przyrody może ograniczać własność, skoro jest dokonywane aktem prawa miejscowego, a nie ustawą.

Zdaniem sądów administracyjnych, może. Przepis Konstytucji nie znaczy, że wszystkie ograniczenia prawa własności muszą znajdować się w ustawie, a inne akty prawne, nie mogą zawierać żadnych unormowań w tym zakresie. W przypadku gminnej ochrony przyrody, ograniczenie prawa własności wynika z przepisu ustawowego (art. 42 ust. 1 i art. 45 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody), a akt prawa miejscowego w postaci uchwały rady gminy jest tylko uszczegółowieniem terytorialnym ograniczenia wynikającego z ustawy (por. wyrok NSA II OSK 1053/10).

właściciela odpowiedniego terenu i nawet ograniczając mu swobodę korzystania z jego własnego gruntu (pod warunkiem, że ingerencja spełnia warunki konstytucyjne, tj. jest uzasadniona i proporcjonalna, o czym dalej). W praktyce jednak, dość rzadko dochodzi do tworzenia form ochrony w sytuacji, gdy opinie na temat ich powołania - a w szczególności gdy opinie właścicieli, posiadaczy lub zarządców gruntów - są negatywne.

Uchwała rady gminy podejmowana w sprawie ustanowienia formy ochrony przyrody **jest aktem prawa miejscowego** – „Zawiera ona bowiem normy prawne o charakterze generalnym i abstrakcyjnym, i nie jest skierowana do indywidualnie określonego adresata. Akt ten ingeruje także w jedno z podstawowych, chronionych konstytucyjnie praw obywatelskich, jakim jest prawo własności” (por. wyrok NSA II OSK 1053/10).

„Ochrona zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt lub siedlisk przyrody” – co może być realizowane także przez tworzenie użytków ekologicznych – jest, zgodnie z art. 6 pkt 9b ustawy gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899), tzw. **celem publicznym** (co teoretycznie umożliwia gminie wywłaszczenie gruntu na ten cel, albo przyjęcie darowizny gruntu na ten cel od Skarbu Państwa lub samorządu wyższego szczebla).

Według danych GUS, w 2020 r. było w Polsce 8291 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 55,2 tys. ha (0,17% powierzchni kraju). Ta forma ochrony przyrody najpopularniejsza jest w województwie kujawsko-pomorskim (2 191 użytków, łącznie 5,9 tys. ha) i zachodniopomorskim (1097 użytków, 6,9 tys. ha). W województwie lubelskim było 218 użytków, ale zajmowały łącznie aż 7,4 tys. ha. W woj. małopolskim było tylko 48 użytków o łącznej powierzchni 1,2 tys. ha. Według Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody, 10 użytków ma powierzchnię ponad 500 ha (Przemkowskie Bagno (1696,78 ha; dolnośląskie), Kostrzyneckie Rozlewisko (746,23 ha; zachodniopomorskie), Dąbskie Błota (700 ha; wielkopolskie), Koszelewki (636,17 ha; warmińsko-mazurskie), Łęgi Głogowskie (605,57 ha; dolnośląskie), "Zielona Kępa" (529,9464 ha; kujawsko-pomorskie), Jezioro Bobięcińskie Wielkie (524,6 ha; zachodniopomorskie), "Pustynia Błędowska" (515,8665 ha; małopolskie), Bagno Nietlice (512,5 ha; warmińsko-mazurskie), Złotowisko żurawi na rozlewisku dymerskim (500 ha; warmińsko-mazurskie)

Jak doprowadzić do powstania użytku?

Aby doprowadzić do utworzenia użytku ekologicznego, trzeba **przekonać radę gminy do podjęcia odpowiedniej uchwały**.

Jak skłonić radę gminy by w ogóle zajęła się sprawą utworzenia użytku ekologicznego? Można to zrobić na kilka sposobów. Nie można z góry powiedzieć, która z możliwych ścieżek jest najlepsza; zależy to od lokalnych uwarunkowań, sytuacji w danej gminie, często także od okoliczności nieformalnych. Trzy pierwsze ścieżki dają formalną gwarancję, że Rada zajmie się sprawą, tj. że na pewno dojdzie w niej do głosowania nad utworzeniem użytku.

1. Przekonać wójta/burmistrza, by przygotował i przedstawił radzie gminy projekt odpowiedniej uchwały. Jest to ścieżka o tyle obiecująca, że zazwyczaj „frakcja wójta” ma

większość w Radzie, co nieco zwiększa prawdopodobieństwo pomyślnego wyniku głosowania.

2. Przekonać do zgłoszenia projektu odpowiedniej uchwały inny podmiot mający inicjatywę uchwalodawczą w radzie gminy. Kto ma taką inicjatywę – rozstrzyga statut konkretnej gminy, a uregulowania mogą być różne w różnych gminach. Często taką inicjatywę ma każdy radny, ale w niektórych gminach – tylko grupa radnych, komisja Rady lub jej przewodniczący.
3. Zgłosić gminną obywatelską inicjatywę uchwalodawczą. Taką inicjatywę może zgłosić grupa mieszkańców posiadających czynne prawa wyborcze do rady, licząca co najmniej w gminie do 5000 mieszkańców - 100 osób; w gminie do 20 000 mieszkańców - 200 osób; w gminie powyżej 20 000 mieszkańców - 300 osób. Trzeba więc zebrać odpowiednią liczbę podpisów pod projektem. Projekt uchwały zgłoszony w tym trybie staje się przedmiotem obrad rady gminy na najbliższej sesji po złożeniu projektu, jednak nie później niż po upływie 3 miesięcy od dnia złożenia projektu. Komitet inicjatywy uchwalodawczej ma prawo wskazywać osoby uprawnione do reprezentowania komitetu podczas prac rady gminy. Szczegółowe zasady wnoszenia inicjatyw obywatelskich, zasady tworzenia komitetów inicjatyw uchwalodawczych, zasady promocji obywatelskich inicjatyw uchwalodawczych, formalne wymogi, jakim muszą odpowiadać składane projekty (zwykle np. nie wystarczą „podpisy online”), powinny być określone w specjalnej uchwale rady gminy na ten temat.

Dwie kolejne ścieżki mogą być także skuteczne, ale nie dają stuprocentowej gwarancji doprowadzenia do głosowania nad uchwałą. Ponieważ jednak nie zmuszają one rady do pilnego rozstrzygnięcia, mogą one dawać więcej czasu na przekonanie organów gminy do pomysłu użytku (czasami wymaga to nawet kilku lat!), a tym samym zmniejszać prawdopodobieństwo że pomysł zostanie przegłosowany z wynikiem negatywnym.

4. Wysłać do rady gminy pismo – wniosek o utworzenie użytku ekologicznego, z odpowiednim uzasadnieniem. Jest to ścieżka najczęściej stosowana w praktyce. Taki wniosek jest praktycznie zawsze analizowany i rozważany, ale zwykle uważa się, że rada nie ma formalnego terminu jego rozpatrzenia ani nie ma formalnego obowiązku odpowiedzi wnioskodawcy. Można także wysłać odpowiednie pismo do wójta/burmistrza, z wnioskiem o przygotowanie i przedstawienie radzie wniosku o utworzenie użytku, lokując się w ten

sposób na ścieżce nr 1 – to sprawdza się zwłaszcza gdy możemy sobie zapewnić przychyłność wójta. Często pomaga, gdy pismo poparte jest osobistą rozmową. Pamiętajmy, że pismo takie nie jest wnioskiem o wszczęcie postępowania administracyjnego – nie stosują się więc do niego przepisy Kodeksu Postępowania Administracyjnego określające terminy załatwiania spraw. Na pismo zwykle (nie zawsze!) otrzymamy jakąś odpowiedź; wynika to jednak raczej z dobrej praktyki urzędowej, niż obowiązku prawnego.

Niekiedy spotykany, ale nie powszechny, jest pogląd że rada powinna kierowany do niej wniosek jednak jakoś załatwić, np. podejmując uchwałę o odmowie ustanowienia formy ochrony przyrody, na którą to uchwałę wnioskodawcy przysługiwałoby prawo skargi do sądu administracyjnego (por. np. wyrok WSA w Rzeszowie II SA/Rz 1092/16 w sprawie pomnika przyrody).

5. Nadać pismom, o których mowa w pkt 4, formalną postać „petycji w interesie publicznym”, zmuszając w ten sposób do ich rozpatrzenia wg przepisów ustawy o petycjach (Dz.U. 2018 poz. 870). Należy wówczas pamiętać o wymogach, jakie cytowana ustawa stawia petycjom. M. in. petycja może być składana przez jedną lub wiele osób, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej. Może być składana przez internet, ale musi zawierać dane osobowe, w tym fizyczne adresy, podmiotów ją wnoszących (popularne

„petycje podpisywane przez internet” zwykle nie spełniają tego warunku!). Stosując formę petycji wymusimy opublikowanie na stronie internetowej gminy (zwykle w BIP) treści naszej petycji, a adresat będzie obowiązany ją rozpatrzyć w ciągu 3 miesięcy i opublikować w tym samym miejscu na stronie internetowej swoją odpowiedź. Nie będziemy mogli odwoływać się od sposobu załatwienia petycji ani skarżyć sposobu jej załatwienia do sądu.

Co i jak przygotować?

Teoretycznie do inicjatora utworzenia formy ochrony przyrody należy tylko samoawnioskowanie o jej utworzenie. Cała reszta, czyli skompletowanie odpowiedniej dokumentacji przyrodniczej, pozyskanie danych o własności terenu, zaprojektowanie uchwały, jest teoretycznie zadaniem gminy. W praktyce jednak procedury, w których się na to liczy, często ślimaczą się latami lub w ogóle utykają w martwym punkcie. Im więcej przygotowujemy więc za urzędników i udostępnimy gminie, tym większe są szanse na rzeczywiste objęcie interesującego nas obiektu ochroną i tym szybciej może się to stać.

Skuteczny wniosek o utworzenie formy ochrony przyrody - takiej jak użytek ekologiczny – powinien więc w optymalnej wersji zawierać:

- Propozycję nazwy użytku ekologicznego. Powinna ona być unikatowa (identyfikować ten konkretny obiekt), ale możliwe zwężła. Najlepiej, by odpowiadała ona powszechnie lub lokalnie stosowanej nazwie własnej obiektu lub obszaru; może także nawiązywać do: położenia geograficznego, wydarzeń historycznych, znaczenia kulturowego itd.
- Propozycję granic użytku ekologicznego. Dawniej granice określano przez wskazanie działek ewidencyjnych, albo przez opis przebiegu granicy po szczegółach terenowych. Obecne granice formy ochrony przyrody określa się cyfrowo. Źródłową formę stanowi warstwa systemu informacji przestrzennej (np. Shapefile, KML), a formalnie potrzebny jest wykaz współrzędnych punktów załamania granicy (za pomocą współrzędnych XY w układzie współrzędnych 1992). Takie zestawienie generuje się z oryginalnej warstwy za pomocą oprogramowania GIS (np. bezpłatny QGIS). Optymalnie jest zapisywać współrzędne z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku (tj. do centymetrów). Stare sposoby określania granic mogą być nadal stosowane pomocniczo, ale powinien zawsze towarzyszyć im wykaz współrzędnych punktów załamania granicy. Należy zadbać o precyzję propozycji granicy. Tam gdzie intencją jest uznanie za użytek konkretnych działek lub wydziełów, warstwa proponowanej granicy musi być zgodna topologicznie z oficjalną elektroniczną wersją granic tych obiektów, a nie narysowana tylko „na oko”. Nie ma jednak obowiązku, by granice użytku ekologicznego obejmowały całe działki lub całe użytki gruntowe.
- Mapę; zawierającą m.in. tytuł, podziałkę, proponowaną granicę użytku, podkład kartograficzny lub podkład fotomapy (należy opisać źródło!), działki ewidencyjne lub wydziały leśne. Mapa powinna być funkcjonalna i czytelna. Podkładową mapę topograficzną, fotomapę oraz obraz działek ewidencyjnych uzyskuje się dziś najczęściej przez Internet z serwisu Geoportal www.geoportal.gov.pl¹ (niektóre dane można ściągnąć, a innych używa się online za pomocą programu GIS mającego funkcję „klienta WMS”).
- Uzasadnienie merytoryczne - w którym udowadniamy, że dany obiekt spełnia ustawową definicję wnioskowanej formy ochrony. Zazwyczaj elementem uzasadnienia będzie załączona inwentaryzacja przyrodnicza, zawierająca opis obiektu, waloryzację przyrodniczą, wykaz flory i fauny, mapę roślinności, zdjęcia fotograficzne...). Nie ma jednolitego, uniwersalnego formatu takiej dokumentacji. Dla małych form, takich jak użytek, niekiedy wystarcza 1-2 stronicowe uzasadnienie, czasami spotyka się jednak obszerne dokumentacje. Zawsze jednak dokumentacja powinna być wykonana rzetelnie i jak najbardziej wyczerpująco. Powinna ona, choćby zwięźle, argumentować, że obiekt jest „pozostałością ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej”, lub że jest „stanowiskiem rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoją lub miejscem rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania” (odpowiednie ekosystemy lub gatunki muszą być wyraźnie wskazane i nazwane. Należy pamiętać, że w przypadku ewentualnego sporu o użytek (np. prób sądowego podważenia uchwały o jego ustanowieniu), ta dokumentacja będzie materiałem dowodowym. Ważne jest więc, by:

¹ Geoportal jest polskim wdrożeniem unijnej dyrektywy INSPIRE, dotyczącej publicznego udostępniania danych geograficznych o środowisku.

- była podpisana (tj. było wiadomo, kto jest jej autorem, by w razie potrzeby można zweryfikować kompetencje przyrodnicze autora dokumentacji);
- była aktualna, tj. opisywała aktualny stan faktyczny, a nie opierała się tylko na danych historycznych;
- była spójna z propozycją granic, tj. wykazywała, że dla ochrony walorów przyrodniczych (cennych ekosystemów lub gatunków i ich siedlisk) faktycznie konieczne jest włączenie wszystkich terenów objętych zaproponowanymi granicami.

Oprócz dokumentacji przyrodniczej (ale nie zamiast niej!) można i warto przedstawić dodatkowe uzasadnienie, jakie korzyści dla gminy przyniesie ustanowienie użytku (zob. niżej).

- Propozycje co do ochrony użytku wraz z ich uzasadnieniem. W szczególności potrzebna jest propozycja:
 - Które z zakazów wymienionych w art 45 ustawy o ochronie przyrody należy wprowadzić w użytku? Należy pamiętać, że można tylko wprowadzać (lub nie) zakazy wybrane z ustawy do dokładnym brzmieniu ustawowym, nie można dowolnie modyfikować ich brzmienia. Można wprowadzać zakazy tylko na części powierzchni użytku, jak ograniczać zakres zakazów, stosownie do faktycznych potrzeb ochrony.
 - Czy będzie potrzebna ochrona czynna? W jakim zakresie? Jakie ustalenia w tym względzie należałoby zapisać w uchwale?

Pomocny może być także wyrys i wypis z ewidencji gruntów, dotyczący tych działek ewidencyjnych, na których proponuje się utworzenie formy ochrony. Wydaje go odpowiednie starostwo, za opłatą ok. 150 zł za działki z jednego obrebu ewidencyjnego. Jednak, wyrys i wypis może uzyskać tylko „osoba albo przedsiębiorstwo, które ma prawne powody uzyskania takiego dokumentu”, a starostwa interpretują ten przepis rozmaicie. Niektóre wydają wypisy, uznając przygotowywanie dokumentacji dla formy ochrony przyrody za „prawny powód”, a niektóre odmawiają. Tak czy inaczej, jeżeli gmina rozważająca utworzenie użytku będzie potrzebować takiego wypisu lub wyrysu, to ona na pewno może go uzyskać.

Niekiedy pomocne jest zestawienie działek ewidencyjnych, jakie mają wejść (w całości lub częściowo) w skład użytku, wraz z zestawieniem powierzchni użytków gruntowych oraz z wykazem właścicieli działek.

Pomocna może być także opinia właścicieli, posiadaczy lub zarządców odpowiednich gruntów. Tak jak napisaliśmy wyżej, w praktyce rzadko dochodzi do tworzenia form ochrony w sytuacji, gdy opinie na temat ich powołania – a w szczególności opinie właścicieli, posiadaczy lub zarządców gruntów – są negatywne. W interesie inicjatora utworzenia formy ochrony jest więc uzyskanie ich akceptację dla projektu, co niekiedy nie przychodzi wcale łatwo i szybko. Oczywiście, najlepiej jeżeli wniosek składa sam właściciel lub zarządca terenu.

Specyficzne problemy mogą występować w przypadku tworzenia użytków na gruntach Lasów Państwowych. Lasy zwykle same proponują uznawanie za użytki nieużytecznych gruntów nieleśnych (np. bagien), natomiast często uważają, że „nie można” uznawać za użytki gruntów zaewidencjonowanych jako Ls. To podejście nie opiera się na żadnym przepisie prawa powszechnego, ale na stanowisku wyrażonym kilkanaście lat temu przez Generalną Dyрекcję Lasów Państwowych. Interpretacji Lasów Państwowych jawnie przeczyły obowiązujące do 2021 r. zasady ewidencji gruntów, wyraźnie przewidujące kategorię „E-Ls” czyli użytek ekologiczny na gruncie leśnym (od 2021 r. zrezygnowano jednak z ujmowania użytków ekologicznych w ewidencji). W różnych RDLP praktyka w tym względzie może być różnaita. Osiągnięcie konsensusu z zarządzającymi terenem leśnikami i przekonanie ich do ochrony obiektu, jeśli tylko jest możliwe, znacznie poprawia skuteczność ochrony. W ostateczności, interpretacja Lasów Państwowych, i wynikające z niej ewentualne negatywne ominię, nie ograniczają kompetencji władczych rady gminy w tym zakresie. Warto jednak pamiętać, że nie do końca jest oczywiste, czy ustanowienie użytku ekologicznego skutecznie zakazuje leśnikom cięć w drzewostanach. Zakaz „niszczenia, uszkodzenia roślin” (a tym samym wycinania drzew) można wprowadzić tylko w użytku utworzonym w celu „ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych”. W innych przypadkach, cięcia w drzewostanach, by można było ich zabronić, musiałyby być uznane za „niszczenie, uszkodzenie lub przekształcanie obiektu lub obszaru”, a leśnicy mogą próbować twierdzić, że są one elementem trwale zrównoważonej gospodarki leśnej, która utrzymuje ekosystemy leśne i niczego nie niszczy ani nie uszkodza. Można próbować wpłynąć na gospodarkę leśną odpowiednio określając „ustalenia dotyczące czynnej ochrony”. w każdym razie, kolejna rewizja planu urządzenia lasu będzie musiała w jakiś sposób uwzględnić istnienie użytku, bo będzie to fakt wynikający z aktu prawa miejscowego.

Dodatkowe elementy uzasadnienia

Sama ochrona przyrody nie dla każdego jest wystarczającym argumentem za utworzeniem użytku ekologicznego. Niekiedy warto więc dodatkowo podkreślać, że ochrona użytku może mieć dodatkowe znaczenie dla mieszkańców gminy i przynosić im dodatkowe korzyści.

Użytki ekologiczne zwykle chronią ekosystemy, które dostarczają tzw. usług ekosystemów, czyli rozmaitych korzyści, jakie korzyści, jakie ludzie, społeczności i gospodarka uzyskują dzięki środowisku. Np. ekosystemy mokradłowe retencjonują wodę, przyczyniając się do ograniczania skutków susz i powodzi. Tereny zalewowe umożliwiają rozlewanie się wody, zwiększając bezpieczeństwo powodziowe terenów położonych niżej. Torfowiska akumulują i magazynują węgiel, przyczyniając się do ograniczania zmian klimatu.

Użytki ekologiczne zwykle chronią różnorodność krajobrazu i różnorodność biologiczną w krajobrazie - a to bezpośrednio przekłada się na postrzeganie atrakcyjności krajobrazu dla turystyki. „Tętniące życie przyrody” – krajobraz nasycony kumkaniem żab, krzykiem żurawi, zapachem bagna, kolorami kwitnących kwiatów, głosami świerszczy czy kolorami różnorodnych motyli – jest nawet podświadomie postrzegane jako silny atraktor turystyczny. Tworzenie sieci użytków ekologicznych jest sposobem, by te elementy krajobrazu zachować i wzmocnić.

Te i podobne korzyści z utworzenia użytku ekologicznego warto niekiedy eksponować, wnioskując o jego utworzenie.

Projekt uchwały tworzącej użytek ekologiczny

Projekt aktu prawnego tworzącego formę ochrony przyrody powinna stworzyć gmina (wójt lub rada). Niekiedy jednak przedstawienie gotowej propozycji może przyspieszyć i wspomóc utworzenie użytku.

Projekt uchwały należy stworzyć zgodnie z zasadami techniki legislacyjnej² - posiłkując się ustawą o ochronie przyrody (w której jest dokładnie napisane, co ma znaleźć się w odpowiednim rozporządzeniu lub ustawie).

Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska opracował i opublikował w 2018 r. szczegółowe rekomendacje w sprawie formułowania uchwał rad gmin powołujących formy ochrony przyrody³. Są one dostępne na stronie internetowej: <https://www.gov.pl/web/gdos/wytyczne-i-poradniki2>

Według wytycznych, między innymi:

- Granice form ochrony przyrody mają być określane przez współrzędne punktów załamania, a powierzchnia – przez geometryczną powierzchnię wieloboku opartego na tych punktach (nie jest więc konieczne dopasowywanie granicy do działek ewidencyjnych, a powierzchnia może być różna od ewidencyjnej powierzchni działek);
- Załącznikiem do uchwały powinna być mapa granic, w miarę możliwości 1:5000, jeśli trzeba to w arkuszach, oraz mapa pogładowa lokalizacji. GDOS udostępnił wzory map dla użytku ekologicznego zrobione dla programu QGIS, w formie szablonu automatycznie zaczytującego tła rastrowe z publicznych serwisów wms.
- Cel ochrony ma pasować do ustawowej definicji formy ochrony (podano przykłady możliwych błędów).
- Sprawujący nadzór nad formami gminnymi to: wójt/burmistrz/prezydent miasta
- Zgodnie z delegacją ustawową, można zapisywać szczególne ustalenia dotyczące ochrony czynnej, ale nie biernej. W szczególności nie mogą one pokrywać się z treścią wprowadzanych zakazów
- Zakazy można wybierać tylko z zamkniętego katalogu w art 45 ustawy o ochronie przyrody, ale powinny być wybierane tylko te, które stosują się do obiektu. Można różnicować zestaw zakazów dla różnych części obiektu, a niekiedy wręcz należy to robić,

² Zasady techniki legislacyjnej, mające zastosowanie także do tworzenia projektów aktów prawa miejscowego, określa Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie "Zasad techniki prawodawczej". (Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

³ Rekomendacje Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w sprawie redagowania uchwał sejmików województw dotyczących parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu oraz uchwał rad gmin dotyczących pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych oraz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, <https://www.gov.pl/attachment/eab816fb-6e1f-4000-b588-7d4292b87029> (dostęp 31.07.2022)

by nie narazić się na zarzut wprowadzania nadproporcjonalnych zakazów nie wynikających z potrzeb ochrony. Można stosować „odstępstwa obszarowe” tj. określać że dany zakaz nie dotyczy lub warunków nie dotyczy pewnych terenów w obrębie formy ochrony przyrody, ale takie wyłączenie powinno logicznie wynikać z [braku] potrzeb ochrony przyrody danym zakazem w pewnych miejscach, nie powinno np. dotyczyć pojedynczych działek w związku z planami ich zainwestowania. Zakazy muszą być w dosłownym brzmieniu ustawowym, z możliwością modyfikacji zawężającej.

- Nie wydaje się ponownych uchwał w sprawie utworzenia dla już istniejących form ochrony przyrody. Jeśli trzeba zmodyfikować / określić na nowo elementy określone aktem tworzącym, wydaje się uchwały „w sprawie formy ochrony przyrody”.
- Utworzenie formy ochrony przyrody jest jednorazową czynnością powodującą powołanie tej formy do życia. Tylko stwierdzenie nieważności aktu tworzącego odwraca ten efekt. Uchylenie aktu utworzenia formy ochrony przyrody lub utrata ważności tego aktu z mocy prawa, eliminuje z obrotu prawnego wprowadzone zakazy, ale nie samo istnienie formy ochrony przyrody. Zniesienie formy ochrony przyrody wymaga wydania aktu ją znoszącego.
- Uzasadnienie do projektu uchwały powinno zawierać szczegółowe informacje (w tym oparte np. na opiniach ekspertów) potwierdzające zasadność utworzenia danej formy o konkretnym zasięgu oraz wymiarze (dlaczego taka a nie inna powierzchnia, dlaczego ten obiekt/obszar). Dodatkowo należy podać argumentację za wprowadzeniem konkretnych zakazów (oraz ewentualnych odstępstw od nich), które będą obowiązywały na danym terenie (na całym lub części obszaru).

Możliwość zaskarżenia utworzenia użytku

Uchwała rady gminy tworząca użytek – tak jak każdy inny akt prawa miejscowego – może być (po bezskutecznym wezwaniu do usunięcia naruszenia prawa) zaskarżona do sądu administracyjnego przez każdego „kto ma w tym interes prawny”. Uchwałę o utworzeniu użytku (i dokumentację, na której ta uchwała się opiera) trzeba więc budować tak, by była odporna na próby takiego zaskarżenia.

Prawo zaskarżenia ma np. właściciel objętych ochroną gruntów, gdy użytek utworzono bez jego zgody, a wprowadzone zakazy ograniczają mu swobodę dysponowania jego własnością. Może to zrobić w ciągu 30 dni od momentu w którym „dowiedział się lub mógł się dowiedzieć” o treści uchwały (w praktyce: od momentu jej publikacji w dzienniku urzędowym). Niekiedy sądy uznają również interes prawny sąsiadów użytku, jeżeli wykażą oni że istnienie użytku na sąsiedniej działce jest dla nich ograniczeniem w dysponowaniu swoim terenem (np. gdy ustalenia dotyczące czynnej ochrony użytku przez zablokowanie rowów melioracyjnych uniemożliwią odpływ wody z działek sąsiednich; gdy sąsiedzi użytku nie będą mogli odprowadzić wody ze swojej działki, bo zmieniloby to warunki wodne użytku ekologicznego – por. np. wyrok WSA w Gdańsku w sprawach II SA/Gd 366-368/21)⁴.

Kontrola sądowa uchwały tworzącej użytek ekologiczny będzie ograniczona do jej zgodności z prawem. Jeśli sąd stwierdzi, że naruszony jest wprawdzie interes prawny lub uprawnienie wnoszącego skargę, ale dzieje się to w zgodzie z obowiązującym prawem, to skarga zostanie oddalona (por. wyroki WSA w Gdańsku w sprawach II SA/Gd 366-368/21). Jednak, sąd będzie badał zgodność uchwały nie tylko z samą ustawą o ochronie przyrody, ale także z ogólnymi normami konstytucyjnymi, np. z wymogiem zachowania proporcjonalności przy ograniczaniu prawa własności na rzecz interesy publicznego. Sądy co do zasady orzekają, że „ograniczenie prawa własności ze względu na potrzeby ochrony przyrody jest zgodne z prawem”, tzn. można utworzyć użytek ekologiczny także wbrew woli właściciela terenu i z jego szkodą. Jednak uchwała o utworzeniu użytku może nie ostać się zaskarżeniu, jeżeli jej ingerencja w prawo własności będzie nie dość precyzyjnie i konkretnie uzasadniona interesem publicznym, w szczególności jeśli będzie niestarannie przygotowana: „*utworzenie formy ochrony przyrody jest niewątpliwie dopuszczalną ustawowo ingerencją w prawo własności nieruchomości znajdujących się na tym terenie, co jednak oznacza, że zakres tego rodzaju ingerencji musi zostać prawidłowo wykazany przez prawodawcę lokalnego*” (zob. wyroki WSA w Olszynie II SA/Ol 386/18 i następnie NSA II OSK 779/21; WSA w Krakowie II SA/Kr 1486/11; WSA w Olsztynie I SA/Ol 451/10; WSA w Gliwicach II SA/Gl 1094/10 i następnie NSA II

⁴ Orzecznictwo sądów administracyjnych jest dostępne na <https://www.orzeczenia-nsa.pl/>

OSK 1053/10)⁵. Aby uniknąć takich sytuacji, należy pamiętać, że zwłaszcza przy tworzeniu użytku na gruncie cudzym:

1. Granice formy ochrony przyrody być jednoznaczne i precyzyjnie określone;
2. Dokumentacja powinna precyzyjnie uzasadniać, dlaczego dla ochrony stwierdzonych walorów pożądane jest utworzenie akurat takiej formy ochrony przyrody;
3. Dokumentacja powinna uzasadniać, dlaczego dana konkretna działka jest potrzebna w granicach użytku, z punktu widzenia jego celów ustawowych;
4. Dokumentacja musi być aktualna, jeżeli jest starsza niż rok, to uzasadnienie uchwały rady gminy powinno zawierać wyraźne stwierdzenie, że dokumentacja zachowała aktualność.
5. Wykonanie i podpisanie dokumentacji przez ekspertów wzmacnia jej moc dowodową i często pozwala obronić użytek.

Ewentualność odszkodowania dla właściciela

Zgodnie z art. 130 ustawy Prawo Ochrony Środowiska (POŚ), ustanowienie formy ochrony przyrody może spowodować ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości.

W takiej sytuacji, poszkodowany (posiadacz nieruchomości) może wnioskować do starosty o ustalenie „odszkodowania za poniesioną szkodę”. Na podstawie art. 131 POŚ starosta ustala wówczas w drodze decyzji wysokość jednorazowego odszkodowania dla właściciela, które wypłaca gmina. Odszkodowanie obejmuje „wartość poniesionej szkody w wyniku ograniczenia korzystania z nieruchomości” (wnioskodawca musi ją wykazać; chodzi przy tym o ograniczenie takiego użytkowania, jakie trwa obecnie, a nie o ograniczenie możliwości użytkowania przyszłego) oraz ewentualny spadek wartości nieruchomości (po uzyskaniu opinii rzeczoznawcy majątkowego, określającej wartość nieruchomości). Nie obejmuje natomiast przyszłych i potencjalnych korzyści, tj. nie obejmuje zamiarów właściciela względem nieruchomości. Decyzja o odszkodowaniu jest niezaskarżalna w trybie administracyjnym, natomiast każda ze stron (posiadacz terenu lub gmina) może ją zaskarżyć do sądu powszechnego. Prawo do sądu przysługuje także, jeśli decyzja ustalająca odszkodowanie nie zostanie wydana w ciągu 3 miesięcy. Sprawa będzie toczyć się przed sądem cywilnym, co oznacza, że to powód będzie musiał udowodnić swoje roszczenia, tj. zaistnienie faktycznego ograniczenia w korzystaniu z nieruchomości i związek tego ograniczenia z ustanowieniem użytku ekologicznego.

Alternatywnie, zamiast odszkodowania, gmina może wykupić nieruchomość. Stosuje się wówczas przepisy o gospodarowaniu nieruchomościami; cenę wykupu ustala się po uzyskaniu opinii rzeczoznawcy majątkowego, określającej wartość nieruchomości.

Co po ustanowieniu użytku ekologicznego?

Gmina, która ustanowiła użytek ekologiczny, powinna (art. 113 i 114 ustawy o ochronie przyrody) w ciągu 30 dni od wejścia w życie uchwały, przesłać Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska oraz Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska kopię uchwały, a także wpisać informacje o użytku do Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody (<http://www.crfop.gov.pl>).

Zgodnie z art. 115 ustawy o ochronie przyrody, sprawujący nadzór nad daną formą powinien „na obrzeżach lub w pobliżu formy ochrony przyrody” umieścić tablice informującą o nazwie formy ochrony o zakazach obowiązujących w stosunku do niej. Oprócz tablic urzędowych (których wzór określa odpowiednie rozporządzenie) można ustawić tablicę informacyjną z opisem obiektu.

⁵ Niektóre tu cytowane wyroki dotyczą także innych „gminnych” form ochrony przyrody, np. zespołów przyrodniczo-krajobrazowych; jednak przedstawiona w nich argumentacja prawna stosować się będzie także do użytków ekologicznych.

Niektóre typy użytków ekologicznych – np. wrzosowiska, murawy, łąki – mogą wymagać ochrony czynnej. Również w przypadku niektórych bagien, pożądanym może być jakiś zabieg ochrony czynnej, np. zablokowanie odpływu wody. Tworząc użytek, należy rozważyć to zagadnienie, zastanawiając się również nad sposobami finansowania potrzebnych działań (zwykle nie są to duże koszty, ale sam fakt konieczności ich ponoszenia może budzić obawy gminy). W miarę możliwości sposoby ochrony czynnej można ująć w uchwale, chociaż nawet gdy tak się nie stanie, potrzebne działania ochronne zawsze mogą być, za zgodą rady gminy, wykonane. Działania ochronnych wykonywanych za zgodą rady gminy nie dotyczą wówczas zakazy obowiązujące w stosunku do użytku (np. jeżeli taka jest potrzeba ochrony użytku, to można wyciąć krzewy, pomimo generalnego „zakazu uszkodzenia roślin”). Jeżeli ochrona czynna wymaga wycięcia drzew lub krzewów (np. tarniny z murawy kserotermicznej, ograniczenie wierzb zarastających stawek-godowisko kumaka), to za ich wycięcie nie pobiera się opłat (art. 86 ust.1 pkt 11 ustawy o ochronie przyrody), choć wciąż obowiązują przepisy wymagające uzyskania odrębnego zezwolenia wójta gminy na wycinkę drzew.

Do 2021 r. ustanowienie użytku ekologicznego było odzwierciedlane w ewidencji gruntów, jako kategoria „E”, z ewentualnym dodatkiem symbolu innego użytku gruntowego (np. E-Ps, E-Ls). Z dniem 30 lipca 2021 r., w związku z wejściem w życie rozporządzenia Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz. U. z 2021 poz. 1390) zrezygnowano z wykazania użytków ekologicznych w tej ewidencji.

Konsekwencje istnienia użytku ekologicznego

Grunty uznane za użytki ekologiczne są w zasadzie zwolnione z podatku od nieruchomości (o ile nie jest na nich prowadzona działalność gospodarcza), rolnego lub leśnego. Wynika to odpowiednio z art. 1a ust. 3 pkt 4 oraz art. 7 ust. 1 pkt 10 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych, art.12 ust. 1 pkt 8 ustawy o podatku rolnym i art. 7 ust. 1 pkt 3 ustawy o podatku leśnym.

Z punktu widzenia gminy, uznanie za użytek bagna albo łąki V lub VI klasy jest neutralne dla budżetu gminy, jednak uznanie za użytek łąki klasy IV lub wyższej, albo lasu (drzewostanu) uszczupla budżet gminy o kwotę podatku rolnego lub leśnego od odpowiedniej powierzchni.

Uznanie za użytek ekologiczny skutkuje oczywiście wprowadzeniem odpowiednich (wymienionych w uchwale) zakazów. Naruszenie tych zakazów podlega odpowiedzialności karnej za wykroczenie, na podstawie art 127 ust. 2c ustawy o ochronie przyrody. Do ścigania tych wykroczeń właściwa jest Policja (w drodze postępowania mandatowego lub kierowania spraw do sądu). Ponadto, strażnicy leśni oraz pracownicy Służby Leśnej, którym przysługują uprawnienia strażnika leśnego są upoważnieni do nakładania mandatów za naruszenie zakazów dotyczących użytków ekologicznych⁶ (ale nie do kierowania spraw do sądu).

W przypadku realizacji inwestycji celu publicznego, pod warunkiem braku rozwiązań alternatywnych, rada gminy może uchwałą uzgodnić odstępstwa od zakazów obowiązujących w użytku. Musi jednak zbadać, czy wymagająca tego inwestycja jest faktycznie „inwestycją celu publicznego” i czy faktycznie nie ma rozwiązań alternatywnych. Rada w takiej sytuacji może też całkiem znieść użytek, ale tylko jeżeli uzyska na to uzgodnienie RDOŚ.

Niszczenie użytku ekologicznego może być uznane za przestępstwo. Wówczas, właściwym organem jest prokuratura, choć może ona zlecić prowadzenie sprawy Policji:

Zgodnie z art. 187 § 1 i 2 Kodeksu karnego (k.k.), kto niszczy, poważnie uszkadza lub istotnie zmniejsza wartość przyrodniczą prawnie chronionego terenu lub obiektu, powodując istotną szkodę, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2, a jeżeli działa nieumyślnie, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. Przystępstwo to można popełnić także nie naruszając wprost żadnego z zakazów ustanowionych dla użytku, a nawet działając poza granicami użytku ekologicznego, np. osuszając teren przyległy do mokradłowego użytku w taki sposób, że przesuszane jest także mokradło (por wywód WSA w Gdańsku w sprawach II SA/Gd 366-368/21).

Zgodnie z art 188 k.k., kto, na terenie objętym ochroną ze względów przyrodniczych lub krajobrazowych (...), wbrew przepisom, wznosi nowy lub powiększa istniejący obiekt budowlany albo prowadzi działalność gospodarczą zagrażającą środowisku, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

⁶ rozporządzenie Ministra Środowiska z 8.10.2019 r. w sprawie zakresu wykroczeń, za które uprawnieni pracownicy Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe oraz strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej są upoważnieni do nakładania grzywnien w drodze mandatu karnego.

Zgodnie z art. 181 §2 i 5 k.k. (w brzmieniu obowiązującym od 1 września 2022), kto, wbrew przepisom obowiązującym na terenie objętym ochroną, niszczy albo uszkadza rośliny, zwierzęta, grzyby lub ich siedliska (dotyczy to nie tylko gatunków chronionych), lub siedliska przyrodnicze, powodując istotną szkodę, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, a jeżeli działa nieumyślnie, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

Oprócz odpowiedzialności karnej za naruszanie zakazów chroniących użytek albo inne jego niszczenie, istnienie użytku ekologicznego skutkuje stosowalnością przepisów innych ustaw i rozporządzeń, w tym np.:

- Obowiązkiem ujęcia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – przy ich najbliższych aktualizacjach;
- Obowiązkiem uzgadniania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dotyczącej użytku z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska;
- Obowiązkiem analizowania potencjalnego oddziaływania przedsięwzięć na użytek ekologiczny przy kwalifikacji przedsięwzięć mogących oddziaływać na środowisko do przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko; obowiązkiem analizowania potencjalnego oddziaływania przedsięwzięć na użytek ekologiczny w raportach oddziaływania na środowisko oraz w prognozach oddziaływania na środowisko planów i programów (dotyczy np. planów zagospodarowania przestrzennego, planu urządzenia lasu).

Przepisy ustawy o ochronie przyrody o użytkach ekologicznych – wyciąg; stan na 15.09.2022.

Art. 42.

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.

Art. 44.

1. Ustanowienie pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego następuje w drodze uchwały rady gminy.

2. Uchwała rady gminy, o której mowa w ust. 1, określa nazwę danego obiektu lub obszaru, jego położenie, sprawującego nadzór, szczególne cele ochrony, w razie potrzeby ustalenia dotyczące jego czynnej ochrony oraz zakazy właściwe dla tego obiektu, obszaru lub jego części, wybrane spośród zakazów wymienionych w art. 45 ust. 1.

(...)

3. Zniesienia formy ochrony przyrody, o której mowa w ust. 1, dokonuje rada gminy w drodze uchwały.

3a. Projekty uchwał, o których mowa w ust. 1 i 3, wymagają uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.

3b. Uzgodnienia, o którym mowa w ust. 3a, dokonuje się w trybie art. 106 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, z zastrzeżeniem że brak przedstawienia stanowiska w terminie miesiąca od dnia otrzymania projektu uchwały, jest uważane za uzgodnienie projektu.

4. Zniesienie formy ochrony przyrody, o której mowa w ust. 1, następuje w razie utraty wartości przyrodniczych, ze względu na które ustanowiono formę ochrony przyrody lub w razie konieczności realizacji inwestycji celu publicznego w przypadku braku rozwiązań alternatywnych lub zapewnienie bezpieczeństwa powszechnego.

Art. 45.

1. W stosunku do pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) niszczenia, uszkodzania lub przekształcania obiektu lub obszaru;
- 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwniszczającym lub przeciwpowodziowym albo budową, odbudową, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- 3) uszkodzania i zanieczyszczenia gleby;
- 4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- 5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- 6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;
- 7) zmiany sposobu użytkowania ziemi;
- 8) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 9) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego polowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 10) zbioru, niszczenia, uszkodzania roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych;
- 11) umieszczania tablic reklamowych.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) prac wykonywanych na potrzeby ochrony przyrody po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;
- 2) realizacji inwestycji celu publicznego w przypadku braku rozwiązań alternatywnych, po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;
- 3) zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
- 4) likwidowania nagłych zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego i prowadzenia akcji ratowniczych.

Art. 45a.

1. *Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska koordynuje funkcjonowanie form ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 2–4 i 6–9.*
2. *Koordinacja, o której mowa w ust. 1, polega w szczególności na prawie żądania informacji dotyczących funkcjonowania form ochrony przyrody wskazanych w ust. 1 i publikowaniu rekomendacji w tym zakresie.*

Art. 113.

1. *Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska prowadzi centralny rejestr form ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–9.*
- 1a. *Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia:*
 - 1) *zakres informacji gromadzonych w centralnym rejestrze form ochrony przyrody,*
 - 2) *organizację, tryb i standardy techniczne tworzenia rejestru,*
 - 3) *sposób aktualizacji rejestru oraz udostępniania danych zawartych w rejestrze*
– z uwzględnieniem konieczności zapewnienia kompletnej i jednolitej informacji o formach ochrony przyrody w Rzeczypospolitej Polskiej.
4. *Organ, który utworzył lub ustanowił formę ochrony przyrody, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 2–4 i 6–9, przesyła Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska, w terminie 30 dni od dnia jej utworzenia lub ustanowienia, kopię aktu o utworzeniu lub ustanowieniu danej formy ochrony przyrody oraz informacje, określone w przepisach wydanych na podstawie ust. 1a, a także, w tym samym terminie, dokonuje wpisu tych informacji do centralnego rejestru form ochrony przyrody.*

Art. 114.

1. *Regionalny dyrektor ochrony środowiska gromadzi dokumentację dotyczącą zasobów, twórców i składników przyrody, a w szczególności cennych ze względów naukowych twórców przyrody, stanowisk chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, a także ich siedlisk oraz siedlisk przyrodniczych.*
2. *Regionalny dyrektor ochrony środowiska prowadzi rejestr form ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 2–4 i 6–9, położonych w całości lub w części na obszarze jego działania.*
3. *Organ, który ustanowił formę ochrony przyrody, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 3 i 4 oraz 6–9, przesyła regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska, w terminie 30 dni od dnia jej utworzenia lub ustanowienia, kopię aktu o utworzeniu lub ustanowieniu danej formy ochrony przyrody oraz informacje, określone w przepisach wydanych na podstawie art. 113 ust. 1a, a także, w tym samym terminie, dokonuje wpisu tych informacji do centralnego rejestru form ochrony przyrody.*

Art. 115.

1. *Na obrzeżach lub w pobliżu form ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–3 oraz 7 i 8, umieszcza się tablice informujące o nazwie form ochrony przyrody oraz o zakazach obowiązujących na obszarach lub w stosunku do tych form, a na obrzeżach form ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4–6 i pkt 9, umieszcza się tablice informujące o nazwie formy ochrony przyrody.*
2. *Na obrzeżach parku narodowego tablice, o których mowa w ust. 1, umieszcza dyrektor parku narodowego, a na obrzeżach lub w pobliżu form ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 2–9 – organ sprawujący nadzór nad daną formą ochrony przyrody.*
3. *Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, wzory tablic, o których mowa w ust. 1, kierując się potrzebą ujednolicenia tablic, określając ich kształt i rozmiary, materiał, z jakiego zostaną wykonane, tło tablic, wielkość i kolor liter w napisach.*

Poradnik opracowany przez Klub Przyrodników w 2011 r.

Aktualizacja poradnika w 2022 r. powstała w ramach przedsięwzięcia „EkoObywatel – wsparcie interwencji i zmian systemowych” realizowanego przez Stowarzyszenie Ekologiczne EKO-UNIA z dotacji programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy, finansowanego z Funduszy EOG.

EkoObywatel
WSPARCIE INTERWENCJI I ZMIAN SYSTEMOWYCH

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**